

Կապոյտ Յիշատակներ Հրդեհուած Մելգոնեանէն
«Մելգոնեանցի ըլլալը չի՝ բացատրուիր, այլ՝ կ'ապրուի միայն»

ԱՆԳԼԵՐԷՆԻ ՄԵՐ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԸ

Վարդէս Գուրուեան

Նկատի ունենալով որ Կիպրոսը անգլիական գաղութ եղած էր, ուրեմն անգլերէն լեզուի եւ գրականութեան ուսուցիչները ընդհանրապէս անգլիացի կ'ըլլային: Բացառութեամբ Պրն. Պերճ Սանտրունիի, իմ ուսանողութեանս շրջանին անգլիացի ուսուցիչները կը «փորձէին» մեզի անգլերէն սորվեցնել:

9-րդ դասարանիս, տարեսկիզբի մը առաջին պահուն հսկայական կազմով, «պուլ տոկ»ի գլուխով, անգլիացի մը դասարան մտաւ եւ մեր վրայ արհամարհական նայուածք մը նետելով «Good morning» մը բարեհաճեցաւ ըսել: Կաղալով դասարան մտնելէն ետք, բարձրացաւ ամպիոնին, նստաւ, իր ով ըլլալը ըսաւ, եւ աշակերտ մը առջեւ կանչելով քանի մը բառերու իմաստները հարցուց, հաւանաբար ճշդելու որ դասարանին անգլիագիտութիւնը ի՞նչ մակարդակի վրայ է:

Իմացանք որ անգլերէնի մեր ուսուցիչին անունը Ալֆրէտ Սթարք է եղեր:

Ան Համաշխարհային Երկրորդ Պատերազմին ծառայած էր անգլիական բանակին մէջ որպէս սպայ, եւ վիրաւորուած՝ ոտքէն: Չըրչիլին նմանող այս ուսուցիչէն բան չսորվեցանք: Ան խօսած ժամանակ «պուլ տոկ»ի պէս կգակն ու վիզին փարթամ միսերը աջ ու ձախ շարժելով եւ առջեւի նստարաններուն վրայ նստող տղոց իր թութով թրջելով կը խօսէր, բայց մենք բան չէինք հասկնար իր խօսածներէն: Գրաւոր պարտականութիւններ կամ քննութիւններ չէր պահանջեր մեզմէ, միայն կը խօսէր եւ յանկարծ տետրակին նայելով աշակերտի մը անունը կու տար եւ դասի կը հանէր: Երբեմն դասի ելած աշակերտը հարցումը չէր հասկնար եւ «go to your place» մը կը պոռար

վրան, կարծես գերմանական ճակատին վրայ իր ստորադաս զինուորներուն յարձակումի (կամ նահանջի) հրաման կու տար ... :

Օր մըն ալ իմ անունս տուաւ: Երբ առջեւ գացի, երկու բառերու իմաստները հարցուց, մին «peel» էր իսկ միւսը հիմա չեմ յիշեր: «Good, go to your place» ըսաւ, բայց աւելի մեղմ: Ամբողջ քառորդին այդ էր իմ միակ քննութիւնս, եւ նիշս եկաւ, կարծեմ 85:

Էրիք Պոկի

Երկրորդ քառորդին մանչերու բաժնին համար նոր ուսուցիչ մը եկաւ, Պրն. Էրիք Պոկին: Սթարքը շարունակեց աղջիկներուն անգլերէնի դասատուն ըլլալ, եւ աղջիկներուն բոլոր բողոքները՝ տնօրէնութեան՝ զինք փոխարինելու, մնացին ապարդիւն:

Պրն. Պոկին իրապէս որ շատ լաւ ուսուցիչ էր: Առաջին իսկ պահէն ան մեր վստահութիւնը շահեցաւ եւ շատ լաւ անգլերէն սորվեցուց մեզի: Կարճահասակ (մէջքէն վեր աւելի երկար էր քան իր ոտքերը), ակնոցաւոր, ժպիտը միշտ դէմքին, շատ հաճելի անձնաւորութիւն մըն էր: Մէկ ու կէս տարի մեզի շատ լաւ անգլերէն սորվեցուց:

Պրն. Պոկին անձնապէս կը հետեւէր իւրաքանչիւր աշակերտի յառաջդիմութեան: Տան պարտականութիւնները խղճատօրէն կը սրբագրէր, գրաւոր քննութիւններու հարցումները նախապէս կը յուշէր եւ շատ լաւ բացատրելէ ետք նմանօրինակ հարցումներ կու տար: Աշակերտներս շատ ուրախ էինք իրմով: Իսկ աղջիկներուն նախանձը աւելի եւս գրգռելու համար, իրենց ներկայութեան շատ կը գովաբանէինք մեր ուսուցիչը:

Թոմըս Սթրէչ

Անգլերէնի շատ լաւ ուսուցիչներէն մէկն ալ Պրն. Թոմըս Սթրէչն էր: Չափազանց ազնիւ անձնաւորութիւն մը, որ իր ուսուցչական տարիներուն չեմ կարծեր որ որեւէ աշակերտի վրայ ձայնը բարձրացուցած կամ պատժած ըլլար: Նոյնիսկ եթէ գրաւոր քննութիւններու ժամանակ տեսներ որ աշակերտ

մը գիրքը կամ բառարանը բացած է եւ խարդախ միջոցներով կուզէր նիշ ապահովել, շատ մեղմ ձայնով «կը խնդրէր» որ գիրքը կամ բառարանը գոցէ, «քանի որ գրաւորէն ետք արդէն հարցումներուն մասին պիտի խօսինք» ... :

Շատ նիհար, կլոր ակնոցներով կապտաչեայ այս ուսուցիչը նշանաւոր էր նաեւ իր հեծիկով: Մինչ տարիներուն հետ ուսուցիչներու վճարումները բարելաւուեցան եւ շատ մը ուսուցիչներ սկսան ինքնաշարժ գնել, Սթրէչը հաւատարիմ մնաց իր հեծիկին: Մեզմէ առաջ Մելգոնեան յաճախած աշակերտները կը վկայէին որ ան այդ տարիներուն ալ (1950-ականներուն) իր հեծիկով քաղաքէն դպրոց կու գար, անձեռոտ թէ արեւոտ օրերուն:

Շրջան մը Սթրէչը Մելգոնեանի ուսուցիչներուն յատկացուած սենեակներէն մէկուն մէջ կը բնակէր: Մարգահանդէսի փորձերուն, առաւօտեան ժամը 5:30-ին եւ կէսօրէ ետք ժամը 4:00-ին միշտ դաշտ կու գար եւ իր կլոր ակնոցներուն ետեւէն, խոշորցած աչքերը «պիշ պիշ» բացած, կը հետեւէր մեր մարզումներուն (մեր մարզումներու ն թէ աղջիկներու սրունքներուն, չենք կրցած ճշդել ...): Մարգական խաղերու ժամանակ, արթնթիզմի թէ ֆուրպոլի, Սթրէչը սովորութիւն չունէր դաշտ գալով մեր խաղերը դիտելու, բայց մարգահանդէսի փորձերուն ժամանակ՝ հարցը կը փոխուէր:

Մեր վերջին երկու տարիներուն (1964, 1965) Պրն. Սթրէչը էր նաեւ մեր Եւրոպայի պատմութեան ուսուցիչը: Անգլիական քիչ մը ծանր հնչումներով բացատրութիւնները ո՞վ մտիկ կընէր, չեմ գիտեր: Այդ տարիներուն վերի երկու կարգերու դասարանները «երկսեռ» էին, եւ հետեւաբար մեր ուշադրութիւնն ու թանկագին ժամանակը պէտք էր յատկացնէինք մեր քոյրիկներուն ուշադրութիւնը գրաւելու եւ անոնց հետ անուշ – անուշ խօսելու: Որո՞ն ինչ, հարիւրաւոր տարիներ առաջ Եւրոպայի մէջ ի՞նչ պատահեր է, ո՞ր թագաւորը պատերազմեր է որուն դէմ, Հռոմի Պապը ո՞ր թագաւորը պատժեր է կամ կաթոլիկ եկեղեցին հաւատաքնութեան ժամանակ ի՞նչ պատիժներ սահմաներ է հերետիկոսներուն ...: Հիմա, կարեւորը մեր աղջիկներն էին, եւ Սթրէչին պահերը սքանչելի առիթներ էին իրարու աչքերուն մէջէն սիրտերը կարդալու եւ երագներու աշխարհին մէջ թեւածելու:

Մեր աւարտական տարին, Սթրէչը մեզի հոգեբանութեան դասն ալ կու տար: Քանի որ աղջիկներուն հետ կընէինք մեր դասը, ալ պետք չէինք զգար զինք մտիկ ընելու: Մենք, արդէն մէկական հոգեբաններ էինք եւ մեր հոգեբանական «փորձ»երը աղջիկներուն վրայ կը «քալեցնէինք»: Հոգեբանութեան պահերուն մենք կը «յաջողէինք» մեր անուշիկ ընկերուհիներուն հոգիները կարդալով ներս թափանցելու եւ մեր ջերմիկ հետքերը զետեղելու հոն, անոնց սրտերուն խորունկ ծալքերուն մէջ ... : Պէյրութի Ամերիկեան Համալսարանին մէջ ալ «Հոգեբանութիւն 101» ը գրեթէ նոյն նիւթերու վրայ էր ... Եթէ քիչ մը Պրն. Սթրէչին մտիկ ընէինք ...: Բայց ոչինչ, մեր անուշիկ աղջիկներուն հետ խօսիլը շատ աւելի հաճելի էր ջերմ էր, քան հոգեբանութեան դասը: Սթրէչը գիտէր այդ, եւ ինք դասը կը բացատրէր անոնց համար՝ որոնք զինք մտիկ կընէին:

Յանկարծ՝ «այսօր գրաւոր քննութիւն ունինք, հաճեցէք տետրակները հանել» մը կը լսէինք: Ե՛րբ որոշուած էր, կամ ե՛րբ յայտարարած էր որ այդ պահուն քննութիւն պիտի ունենայինք ... : Բացի քանի մը «անտէր» աղջիկներէն, մարդ պատրաստուած չէր ըլլար: Քիչ մը վիճաբանելէ ետք, քննութիւնը կը յետաձգէինք քանի մը օրով ... Սթրէչը չէր բարկանար, հասկցող էր, եւ գրաւորի հարցումներուն մասին մէկ կամ երկու պահ եւս կը խօսէր: Անշուշտ գրաւոր քննութեան ժամանակ միշտ դասագիրքին «օգնութեան» կը դիմէինք մեր նիշերը բարելաւելու:

Տարիներ ետք, երբ արդէն ես ալ կը պաշտօնավարէի Մելգոնեանի մէջ (1970-ական թուականներուն), Սթրէչը տակաւին հոն էր, քիչ մը աւելի նիհարցած, ոսկորները քիչ մը աւելի ցցուած եւ հեծիկն ալ քիչ մը աւելի «հինցած»: Կարծեմ շատ ճիշդ պիտի ըլլար եթէ Սթրէչին հեծիկը Մելգոնեանի թանգարանին մէջ իր արժանի տեղը ունենար ... :

Տէրէք Թէլլըր

Տիպար անգլիացի մը: Կանաչորակ աչքերով, ինքնահաւան, միշտ մեր վրայ «վերէն նայող» այս մարդը բերած էին մեզի իբրեւ թէ անգլերէն սորվեցնելու:

Չեմ գիտեր ի՞նչ կարգադրութեամբ, Թէլլըրին պահերը կը սկսէին առաւօտեան երրորդ պահէն: Թէլլըրները (Տէր եւ Տիկ. ուսուցիչ էին)

Մելգոնեանի դարմանատան ետեւի բնակարանին մէջ կը բնակէին: Ամէն առտու, ժամը 9:30-ի ատենները, սրճագոյն պայուսակը ձեռքին, օրօրուելով, զիկ գակ քալելով, կարծես գետինէն դրամ փնտռելով, դէպի շէնք կու գար Պրն. Թէլլըրը: Բնականաբար նախորդ գիշերուան խմած «սքաչ ուիսկի»ին ազդեցութիւնը տակաւին զգալի կըլլար իր քալուածքէն:

Երբ դասարան մտնէր, ալքոհոլի գարշելի հոտը մեզ շատ անհանգիստ կընէր:

Պրն. Թէլլըրը «գիւտ» մը ըրած էր: «Շարէյտ» կամ «շրբէյտ» անունով խաղ մը պէտք էր խաղայինք, զանազան ձեւերով եւ տարբեր բառերով «պահուած բառ» մը պէտք էր գտնէինք: Մեր դասարանը այդ «բառ»ը այնքան լաւ պահած էր որ մէկ ամիսէ աւելի այդ «խաղը խաղալով», չկրցանք գտնել ...

Քանի որ մեր ժամանակը պարապի կ'անցնէր, եւ մանաւանդ որ Պրն. Թէլլըրին ալ չէինք յարգեր (որպէս անգլիացի, ինքզինքը շատ մեծ եւ կարեւոր մէկը կը կարծէր ըլլալ), բողոքեցինք տնօրէն Պրն. Ասատուր Պետեանին: «Այդ խաղը շատ լաւ խաղ է, դուք առանց անդրադառնալու շատ լաւ անգլերէն կը սորվիք», եղաւ իր պատասխանը:

Կը զարմանայինք: Պրն. Պետեանը շատ խիստ էր ուսուցիչներուն նկատմամբ: Սակայն տարօրինակ տկարութիւն մը ունէր այս Թէլլըրին հանդէպ: Պրն. Սեպուհ Արգարեանը զինք «Պրն. Դերձակեան» կը կանչէր ... : Չէ՞ որ Պրն. Թէլլըրը անգլիացի էր ... : Մենք, հայերս, ուսուցանելու այդ արդիական մեթոտները չէինք գիտեր ... : Եթէ նոյնը հայ ուսուցիչ մը ըրած ըլլար՝ զինով դասարան գալ, դաս չընել, ժամանակը վատնել, վստահաբար տարւոյն կէսէն կը վտարուէր: Այս «Պրն. Դերձակեան»ը մեր անգլիերէնագիտութիւնը շատ անճոռնի կերպով «կարեց»...:

Երբ 1973-ին Մելգոնեան որպէս ուսուցիչ վերադարձայ, զբօսանքներու սուրճի պահերուն միշտ Թէլլըրին եւ միւս անգլիացի ուսուցիչներուն հետ «կիյնայի»: Անգլիացիները միշտ ալ գերակայութեան բարդոյթէն կը տառապէին այդ տարիներուն: Չէ՞ որ «արելը Բրիտանական Կայսրութեան վրայ մար չի մտնէր»: Բայց 1970 ական թուականներուն Անգլիոյ տնտեսական վիճակը շատ լաւ չէր: Գործադուլներ, գործազրկութիւն եւ այլ տնտեսական տագնապներու մէջ էր: Բազմաթիւ գաղութներ իրենց անկախութեան

տիրացած էին, ոմանք զենքի ուժով: «Բրիտանական Կայսրության» երկնակամարը սեւ ամպերով ծածկուած էր: Շատ արեւ չկար:

Այդ օրերուն, Ուկանտայի նախագահ Իտի Ամինը անգլիացի թղթակից մը ձերբակալած էր որպէս «լրտես» եւ կը սպառնար սպաննել զայն եւ արիւնը խմել (Իտի Ամինը ուիշներու արիւնը խմած էր): Եւ քանի որ Ամինը ժամանակին անգլիական բանակին մէջ «պօքսեր» եղած էր, Անգլիոյ կառավարութիւնը Ամինին մէկ հրամանատարը Ուկանտա դրկած էր որպէսզի բարեխօսէ եւ թղթակիցին կեանքը փրկէ: Իտի Ամինը զինք ալ ձերբակալեց ... եւ ըսաւ որ «եթէ առջեւս ծունկի չգայ, զինքն ալ պիտի սպաննեմ եւ արիւնը խմեմ»: Անգլիացին Ուկանտացիին առջեւ ծունկի՞ գայ ... : Որպէսզի Անգլիոյ պատիւը չվիրաւորուի, միջնորդներով համաձայնեցան որ Իտի Ամինը շատ ցած մուտք ունեցող վրանի մը մէջ նստի, եւ անգլիացին ալ ծունկերուն վրայ սողալով ներս մտնէ: Այսպէտով, թէ՛ Իտի Ամինի ըսածը կ'ըլլար, թէ՛ Անգլիոյ պատիւը չէր վիրաւորուեր:

Այդ ժամանակ, Իտի Ամինը Անգլիոյ թագուհիին մէկ սթերլին դրկած էր որպէսզի Անգլիոյ տնտեսութիւնը բարելաւուի ... եւ խոստացած էր աւելին դրկել, եթէ թագուհին համաձայնէր հետը պառկիլ ... : Այս լուրը Պի Պի Սին յայտարարեց ...:

Ես միշտ կը յիշեցնէի մեր անգլիացի պաշտօնակիցներուն իրենց անցեալի փառքը եւ ներկայի խեղճ վիճակը, եւ կը հարցնէի որ թագուհիէն լուր կա՞յ, Իտի Ամինի առաջարկը ընդունա՞ծ է ...: Մարդիկը կատղած ուսուցչարանէն դուրս կ'ելլէին: Իսկ շրջան մը ետք, երբ ես ուսուցչարան մտնէի, առանց որ իրենց բան մը ըսէի, անգլիացիները դուրս կ'ելլէին:

Օր մը պիտի գրեմ անգլիացիներուն քաղաքականութեան հասցուցած ուղղակի եւ անուղղակի ահաւոր վնասներուն մասին, անոնց դերակատարութեան եւ պատասխանատուութեան մասին՝ մեր ազգին պատմութեան ամենամեծ ողբերգութեան եւ հողերու «ժամանակաւոր» կորուստին առնչութեամբ:

Եւ այսպէս, անգլիացի ուսուցիչները «յաջողեցան» շատ լաւ անգլերէն «սորվեցնել» մեզի:

Լոս Անճելըս, 2017